

A Maniu-gárdák*

1944. augusztus 23-án I. Mihály király a hadsereg és az ellenzék támogatásával politikai fordulatot hajtott végre Romániában: letartóztatta Ion Antonescu marsallt és kormányának kulcsembereit, hadat üzent Németországnak és átállt a szövetségesek oldalára. Népéhez intézett kiáltványában még aznap leszögezte: „*A szövetséges hadseregekkel együtt és ezek segítségével, a nemzet összes erejét mozgósítva át fogjuk lépni az igazságtalan bécsi döntés által ránk erőszakolt határokat, hogy felszabadítsuk Erdélyünk földjét az idegen megszállás alól.*”¹

Észak-Erdély visszafoglalására az 1. és 4. román hadsereg kapott parancsot a vezérkartól 1944. augusztus 30-án. Másnap a Vörös Hadsereg katonái elfoglalták Bukarestet, szeptember 7-én pedig a 2. Ukrán Front parancsnoka, Malinovszkij marsall, szovjet katonai egységek alá rendelte az Észak-Erdély „felszabadítására” induló két román hadsereget.²

Az előrenyomuló szovjet és román csapatok nyomában visszatért Észak-Erdélybe a 2. bécsi döntés miatt távozni kényszerült román közigazgatás és karhatalom. Tevékenységüket a *restitutio in integrum* szellemében ott akarták folytatni, ahol négy éve, 1940. augusztus végén – szeptember elején abbahagyták,³ és ennek megfelelően léptek föl a magyar nemzetiségű lakossággal szemben.

A magyarellenes intézkedések meghozatalában a bukaresti központi kormányzat járt az élen. 1944. szeptember 12-én Aurel Aldea tábornok, a Sănătescu-kormány belügyminisztere távirati úton elrendelte az összes német és magyar nemzetiségű tisztviselő rendelkezési állományba helyezését, azaz a tényleges szolgálatból való felmentését. Az utasítás – amelyet a helyi szerveknek 24 óra alatt kellett végrehajtaniuk – kimondta, hogy a román közigazgatásban egyetlen német vagy magyar származású tisztségviselőt sem szabad meghagyni.⁴ Szeptember 19-én a Csendőrség főfelügyelője parancsba adta, hogy a német és a magyar *állampolgárokon* kívül a német és magyar *etnikumú* személyektől is el kell kobozni a fegyvert és a rádiókészülékeket.⁵ A román hadsereg vezérkarának egy hónappal későbbi, október 19-i rendelete a magyar hadseregből megszökött és erdélyi otthonaikba visszatért magyarokat hadifoglyokká nyilvánította és elrendelte lágerekbe való internálásukat.⁶

Az általános törekvés tehát az volt, hogy a „minden magyar fasiszta” jelszóval szigorúan megbüntessék, a németekkel együtt háborús bűnösként kezeljék a magyarságot is, politikai hovatartozásra való tekintet nélkül.⁷ Az amúgy is magyarellenesnek mondható korabeli román közvéleményt még inkább ebbe az irányba terelte a több mint 200 ezer észak-erdélyi román menekült nyílt agitációja, a „történelmi pártok” (elsősorban a Iuliu Maniu vezette Nemzeti Parasztpárt) propagandája és a sajtó egy részének uszító hangneme. A Leon Bochiş elnöksége alatt álló, bukaresti székhelyű Észak-Erdély Társaság 1944. augusztus végén megfogalmazott kiáltványa Kolozsvárra hívja a románokat, Erdély felszabadítására buzdítja őket, és kiadja a jelszót: „A Tiszáig!”⁸ A menekültek egyik közleménye a „pusztaiak” és a „barbárok” alóli felszabadítást sürgeti, az „ösi jogok” alapján pedig szintén a Tiszánál húzódó határt tartja „természetes”-nek.⁹ Szeptember 6-án az *Ardealul* c. lap felhívására több ezer menekült tüntetett Bukarest központjában, szorgalmazva Észak-Erdély mielőbbi felszabadítását az „évszázados ellenség” elnyomása alól. Az egyik szónok, Gabriel Țepelea a jövőbeli román állam érdekében szükségesnek vélte egy „tartós határ” megvonását a Tiszánál.¹⁰ Romulus Pop nemzeti parasztpárti politikus, a Menekültügyi Kormánybiztosság 1944. szeptember első napjaiban beiktatott államtitkára többek között kijelentette: minden menekült román férfi kötelessége önkéntesnek jelentkezni a hadseregbe és kérni a frontra való kiküldését. „*Ez a ma feladata, ezt szentül végre kell hajtani*” – nyilatkozta Pop.¹¹

* *Fehér Könyv az 1944 őszi magyarellenes atrocitásokról.* (Gál Mária, Gajdos Balogh Attila, Imreh Ferenc). 1995, RMDSZ, 157 o

Ebben a légkörben és ilyen körülmények közepette került sor 1944. szeptember 1-jén a már említett *Ardealul* c. lap szerkesztőségében (Bukarest, Dionisie Lupu u. 65. sz.) egy önkéntes hadtest („corp de voluntari”) felállítására Észak-Erdély „felszabadítása” céljából. A jegyzőkönyv¹² tanúsága szerint a három kezdeményező: Ion Grosanu, Gabriel Tepelea és Leon Bochiş önkéntes zászlóaljok azonnali szervezéséről döntött, melyek nagyobb részben a *Regátban* élő észak-erdélyi menekültekből és „más jó románokból” szerveződnek, olyanokból, akik nem aktív tagjai a hadseregnek. Az alakuló zászlóaljokba nők is jelentkezhetnek. A jegyzőkönyv szerint ezután arról határoztak, hogy a bukaresti önkéntes ezred Iuliu Maniu nevét fogja viselni, a zászlóaljok pedig az Ip (I), Trăsnea (II), Aurel Munteanu (III), Beliş (IV) stb. elnevezéseket kapják a magyar hadsereg Észak-Erdélyben 1940–1944 között elkövetett atrocitásainak színhelyeiről, ill. az ekkor elhunyt román mártírok nevére. A vidéki alakulatok az *Ardealul* szerkesztőségében székelő központnak címzett kérelem alapján csatlakozhattak a jövőben a hadtesthez.¹³

Az önkénteseknek egy 15 pontból álló esküt kellett tenniük arra, hogy semmi szín alatt nem árulják el a román népet és annak nagy ideáljait, szükség esetén egytől-egyig feláldozzák magukat, de arra is felesküdték, hogy szentül betartják a katonai törvényeket és szabályzatokat. Azok – szöveg az utolsó esküpont –, akik a felsorolt rendelkezéseket nem tartják be, és akik „*gyalázatos tetteket követnek el, amelyek közmegejtésre tarthatnak számot vagy törvénybe ütköznek, elvesztik tagságukat*”.¹⁴ Éppen e „gyalázatos tettekről” szól az RMDSZ által 1995-ben, Kolozsvárott kiadott *Fehér Könyv*, melynek szerzői (Gál Mária, Gajdos Balogh Attila, Imreh Ferenc és részben Vincze Gábor, aki a kötet lektora is) igyekeznek nyomon követni a köznyelv által csak *Maniu-gárdákként* emlegetett önkéntes alakulatok több mint két hónapig tartó erdélyi garázdálkodását, rémtetteit.

Rögtön az *Előszó*ban a felelős kiadó Bodó Barna leszögezi: „*Fehér könyvünk arról szól, amiről negyvenöt évig tilos volt beszélni. A történelem elhallgatott fejezetéről gyűjtöttük össze mindazt, amihez hozzáfértünk és amit szakmailag idetartozónak értékeltünk.*”

A könyv szakmai műhelymunka. Politikai tett annyiban, amennyiben az RMDSZ a brassói kongresszuson vállalta, hogy elindítja a történelmi tisztázás szükséges folyamatát. Elindítja, gerjeszti és segíti. E folyamat első produktumaként tesszük le a kötetet a hazai és nemzetközi, politikai és szakmai közvélemény asztalára.”¹⁵

Az *Elő-* és *Utószót*, valamint a *Mellékleteket* nem számolva, a könyv 9 hosszabb-rövidebb fejezetre tagolódik, ebből 5 Gál Mária, 3 Imreh Ferenc és 1 Gajdos Balogh Attila munkája. A *Mellékletekben* szereplő visszaemlékezéseket Vincze Gábor gyűjtötte. A kötet végén 31 oldalt tesznek ki a levéltári dokumentumok és a korabeli román nyelvű sajtóbeszámolók másolatai, de számos – szintén újságokban megjelent – fényképre is lel a könyvet lapozgató olvasó. (A dokumentumok egy része sajnos olvashatatlan!)

Miután néhány oldalon röviden számba veszi az Erdély sorsát érintő lényegesebb politikai döntéseket Trianontól 1947-ig (*Nagyhatalmak sakktabláján*), Gál Mária áttér a könyv talán legfontosabb, terjedelmét tekintve leghosszabb fejezetére, melynek címe: *Erdély (vagy annak nagyobb része)*.¹⁶ Felkavaró, döbbenetes „élmény” végigkísérni a Maniu-gárdák történetét születésüktől kezdve egészen felszámolásukig. (A döbbenet csak nő, midőn a szerzők a későbbi fejezetekben – többnyire a túlélők visszaemlékezései alapján – részletesen is „feltérképezik” az egykori rémtettek helyszíneit és mikéntjét.) Gál a lényegét láttatja, amikor megállapítja: a fegyverszüneti szerződés zárójeles kitétele (lásd a 16. jegyzetet!) meghatározta az elkövetkező hetek, hónapok irányvonalát: „*a magyarokat tűzzel-vassal, akár gyilkosságok árán is, ki kell űzni, rá kell venni, hogy önként távozzanak Erdélyből, hogy annak ne csak nagyobb része, hanem teljes egészében Romániához tartozhasson*”.¹⁷ Miután a szovjet diplomácia egy ügyes sakkhúzással megszarolta a számára nem eléggé baloldali román kormányt – 1944. november 12-én a SZEB nevében Vinogradov tábornok elrendelte a

„reakciós” román közigazgatás távozását Észak-Erdélyből – Bukarest előtt lezárult annak lehetősége, hogy a korábbi, erőszakos eszközöket vesse be az erdélyi magyarság ellen.

A kormány ezért hamarosan elrendeli a Maniu-gárdák feloszlását és egy Kisebbségi-Nemzetiségügyi Minisztériumot állít fel. 1945. március 6-án a szovjetbarát Petru Groza lesz az új miniszterelnök, s rá néhány napra Sztálin engedélyezi a román közigazgatás újbóli bevezetését Észak-Erdélybe. 1947. február 10-én Párizsban aláírják a békeszerződést, melynek értelmében Magyarország és Románia között visszaáll a trianoni határ. *„Az önkéntes gárdákat rendeletileg feloszlatták ugyan – összegzi Gál – de a szellemet, amit rövid tevékenységük során meghonosítottak, nem lehetett sem párthatározatokkal, sem rendeletekkel kiirtani. 1947. február 10-e után már nem is állt érdekében (talán) senkinek.”*¹⁸

A fejezet – és egyben az egész, egyébként jól dokumentált könyv – legnagyobb hiányossága, hogy a szerző(k) nem hasznosították munkájuk során a román levéltári forrásokat. E hiányosságnak maguk is tudatában voltak, hiszen az *Utószó*ban a következőket olvashatjuk. *„Román és szovjet levéltári anyagok hiányában csak részben tudtuk rekonstruálni az 1944 őszén történt magyarelles atrocitások sorozatát. Romániában az itt tárgyalt korszakkal, eseményekkel kapcsolatos levéltári kutatások csak »megbízható« egyének kiváltsága volt hosszú időn át, akik általában a kommunista rendszer párttörténéseiként a kisebbségekről szóló anyagokat legjobb esetben figyelembe se vették (Mircea Mușat, Ion Ardeleanu...). Ez a fejezet, a romániai kisebbségek háború utáni történelme, mindmáig hiányzik a román szakirodalomból, tananyagból egyaránt.”*¹⁹ Megjegyzésként idekiváncozik, hogy az elmúlt években változott a helyzet, a legfontosabb anyagokhoz a Bukaresti Nemzeti Levéltárban vagy a Külügyminisztérium Levéltárában már hozzá lehet férni. Talán e rövid ismertetés keretében is érdemes kísérletet tenni a szerzők által megrajzolt kép árnyalására, kiegészítésére néhány dokumentum alapján.²⁰ Az események megnyugtató feltárására azonban csak akkor van remény, ha a jövőbeni kutatók céltudatos, módszeres vizsgálatnak vetik alá az ide vonatkozó *teljes* romániai (és szovjet) levéltári anyagot.

Az önkéntes hadtest szeptember 1-jei felállításáról már esett szó. A jelentéseket tanulmányozva kiderül, hogy ez a hadsereg vezérkarának tudtával és aktív közreműködésével valósult meg, hiszen a vezérkar hagyta jóvá a feliratkozottak listáit, állította ki a menetleveleket és irányította a harcoló egységekhez az önkéntes hadtestet alkotó zászlóaljkat.²¹ Bukarestben 1944 szeptember–októberében összesen 7 önkéntes zászlóaljat szerveztek; az iratok tanúsága szerint ezek létszáma zászlóaljanként 300-tól 500 önkéntesig terjedt.²² Mindenképpen túlzás tehát a Gál Mária által a bukaresti *Curierul* egyik korabeli számából átvett adat, miszerint szeptember 12-ig a román fővárosból több mint 50 000 önkéntes indult útnak Erdélybe. E kételyt erősítik az *Ardealul* és *Timpul* c. lapok egykori tudósításai is, melyek alapján egyébként viszonylag könnyen felidézhetőek a 7 zászlóalj indulásának körülményei.²³ A további kutatások talán az önkéntesek pontos létszámára is fényt derítenek.

Az eddig feltárt levéltári források pontosítják, élesebbé teszik a Maniu-gárdákról kialakult képet. A különböző vizsgálati anyagokból például kiderül, hogy az önkéntesek felvételénél szinte semmiféle előzetes ellenőrzés nem érvényesült: többségük így egykori vasgárdista, köztörvényes bűnöző vagy egyszerű kalandor volt.²⁴ A zászlóaljok jó része el sem jutott rendeltetési helyére, mivel tagjai útközben szétszéledtek és bandákba tömörülve fosztogatták, rabolták, gyilkolták a békés magyar lakosságot.²⁵ A lépten-nyomon megnyilvánuló káosz és fejetlenség, valamint a vezetők egymás közti rivalizálása 1944. október 18-án csúcsosodott ki, amikor dr. Anton Ionel Mureșeanu, az *Ardealul* c. lap igazgatója, vasgárdista-szimpatizáns, átszervezte a szeptember 1-jén megalakult hadtestet, és létrehozta az *Önkéntesek Erdélyért Iuliu Maniu Légióját*.²⁶ Ennek elnöke és parancsnoka ő maga lett, feltehetőleg tovább erősítve a vasgárdista befolyást. Az önkéntesek javára már szeptember elején elkezdődött széles körű gyűjtési akció két-három hónap alatt 120 millió lejt eredményezett, a vád szerint az összeget

elsikkasztották.²⁷ Az első nagyobb adomány Mihai Popovici parasztpárti politikustól származott, de maga Iuliu Maniu sem maradt ki az adakozók sorából.

Visszatérve a *Fehér Könyv* ismertetésére, a további fejezetek, mint már említettük, részletesen bemutatják a magyarok ellen – főleg, de nemcsak – az önkéntesek által elkövetett atrocitásokat, rémtetteket. Imreh Ferenc székelyföldi „helyzetképet” vázol, míg Gajdos Balogh Attila a Kolozsvár melletti Egeresen lezajlott vérengzést rekonstruálja visszaemlékezések alapján. Mint kiderül, 1944. október 22-én Egeresen 16 (köztük 15 magyar) ártatlan személy életét oltották ki. A gyilkosságok kitervelője a helyi román csendőrőrs-parancsnok volt, az akció végrehajtásában félrevezetett, egyszerű román emberek is részt vettek. „*A közhiedelem szerint – írja Gajdos – senki sem maradhat büntetlenül. Az egeresi gyilkosságokat is felmentette a hatalom, de utolérte a végzet. Legtöbbjük »csúnya halállal« (rákban) halt meg, vagy saját kezűleg vetett véget életének.*”²⁸

Gál Mária a Maros-Torda, Kolozs, Szolnok-Doboka, Szilágy és Szatmár vármegyei történésekről ír, majd a dél-erdélyi magyarság helyzetét foglalja össze röviden. Írásából többek között megtudhatjuk, hogy a visszavonuló magyar hadsereg nyomába érkező reguláris román csapatok katonái – a környékbeli román falvak lakosságával együtt – feldúlják és kifosztják a Belényes melletti Magyarremetét és Kishalmágyot, partizánakció vádjával pedig összesen 42 magyart végeznek ki, köztük ellenállás- és harcképtelen 12–14 éves gyerekeket és 60 év fölötti öregeket. Ezt követően Gál interjúrészleteket közöl Boros Zoltán: *Gyanta* c. dokumentumfilmjéből, amely a román katonák által szintén ártatlanul legyilkolt 47 gyantai lakosnak (Bihar megye) állít megrázó emléket.

Az erdélyi magyarság talán a Székelyföldön, a Háromszék és Csík megyékben garázdálkodó, Gavril Olteanu vezette önkéntesek rémtetteit őrizte meg leginkább kollektív emlékezetében. Azokban a székelyföldi falvakban, ahol Olteanu végigvonult, mindenhol emlékeznek a vezérre, aki látványos, példát statuáló kivégzéseket rendezett. Tetteit „partizánellenes cselekedetként” magyarázta, a magyar civil lakosság számlájára írva a fronton elesett román katonák halálát.²⁹ A legszörnyűbb tömeggyilkosságokat Szárazajtán és Csíkszentdomokoson hajtotta végre önkénteseivel. Szárazajtán több száz magyart tereltek össze az iskola udvarára, és előttük olvasták föl a „vádat”, majd verték véresre és gyilkolták le az elítélteket. Több mint tíz embert végeztek ki, volt, akinek fejszével vágták le a fejét. A vérengzés után az önkéntesek végigharácsolták a falut.

Csíkszentdomokoson az összegyűjtött magyarok szeme láttára 11 embert öltek meg Olteanuék, köztük egy 82 éves asszonyt. „*Miután meglőtték azt a tizenegy embert, akkor (Olteanu) szembefordult velünk, úgy beszélt magyarul, mint maga vagy én, s azt mondta, tudjátok meg, ez román föld volt, s annak is marad, úgy nyúljon a magyar a románhoz, hogy mindegyik helyett kétszázat végzünk ki, nem számít, öreg, fiatal, gyermek, asszony, buba, mindent kiirtunk*” – emlékszik vissza az egyik szemtanú.³⁰ A „jól végzett munka öröme” nagy dárídót csaptak a faluban a gárdisták – írja Imreh Ferenc. Egy másik emlékező szerint az önkéntesek nemcsak gyilkoltak és fosztogattak: „*Ó, sok asszonyt erőszakoltak meg, csak erről nem beszél senki, szégyenletében hallgat mindenki.*”³¹

*

E könyv szerzőinek nem állhatott szándékában az erdélyi magyarságot 1944 őszén ért összes atrocitást részletezni vagy akár csak felsorolni, hiszen ez szinte lehetetlen vállalkozás lett volna. Gál Mária azonban joggal feltételezi, hogy a front átvonulása és a hatalomváltás ugyanazokkal a következményekkel járt Erdély-szerte: a kisebbségeknek fizetniük kellett a bécsi döntésért, az erdélyi fronton elesett román katonák véráldozatáért, Észak-Erdély hovatarozásának bizonytalanságáért.³² S e következmények számbavételénél a Maniu-gárdák vagy a reguláris román csapatok által elkövetett rablások, gyilkosságok mellett nem

feledkezhetünk meg arról a több tízezer magyar férfiről sem, akiket a román vagy a szovjet hatóságok fogtak össze Erdélyben, s akiknek nagy része a deportálásban és internálásban elpusztult.

A kötet nagy erénye, hogy hangneme mindvégig tárgyilagos, de nem száraz, szemlélete mentes az elfogultságtól. Szerzői nem vádiratot írtak, hanem a történések tisztázását tartották elsődleges feladatuknak. A tények tiszteletét jelzi, hogy nem hallgatják el: a közép-ajtai székelyeket például a román származású, emberséges bíró mentette meg Olteanuék bosszújától; megemlítik azt a román tisztet is, aki nem vállalta el 62 komollói magyar kivégzését. Arra is emlékeztetnek, hogy nem egy esetben a szovjet hadsereg tisztjei léptek föl az önkéntesekkel szemben a magyarok védelmében.

Összegezve: hiánypótló, értékes munkát tartunk a kezünkben, és bízunk az *Előszóban* meghirdetett „történelmi tisztázás” mielőbbi folytatásában.

L. Balogh Béni

Jegyzetek

- ¹ Neagoe, Stelian: *Istoria politică a României între 1944–1947. Crestomația tranziției dintre două dictaturi.* (Románia politikatörténete 1944–1947 között. Két diktatúra közti átmenet szöveggyűjteménye.) București, 1996, Editura Noua Alternativă, 14. o.
- ² Șuta, Ion: *România la cumpăna istoriei. August '44.* (Románia történelmi válaszüton. '44 augusztusa.) București, 1991, Editura Științifică, 298–299. o.
- ³ Vincze Gábor: Az 1945-ös erdélyi földreform, – a román kisebbségpolitika egyik „harci eszköze”. *Századok*, 1996. 3. sz. 657. o.
- ⁴ Arhivele Naționale București (Bukaresti Nemzeti Levéltár, a továbbiakban: ANB), fond Ministerul de Interne – Direcția Administrației de Stat (a továbbiakban: MI-DAS), dos. 24/1944. f. 112. A dél-erdélyi Szeben megyében 59, zömében valószínűleg német tisztviselőt érintett a döntés, Nagyszentmiklós városában pedig 4-et, köztük – neve után ítélve – legalább egy magyart (ANB, MI-DAS, 24/1944. f. 160–161. és 4.). További kutatás tárgyát képezhetné, hogy a rendelkezést milyen mértékben próbálták meg alkalmazni Észak-Erdélyben is. 1944. december 22-én a Rădescu-kormány visszavonta az utasítást (ANB, MI-DAS, 24/1944. f. 111.).
- ⁵ ANB, fond Inspectoratul General al Jandarmeriei (a továbbiakban: IGJ), dos. 119/ 1944. f. 9.
- ⁶ ANB, IGJ, 149/1944. f. 9.
- ⁷ Balogh Sándor: Erdély és a második világháború utáni békerendezés (1945–1946). *Századok*, 1995. 3. sz. 535. o.
- ⁸ *Ardealul*, 1944. augusztus 27 – szeptember 3. IV. évf. 32. sz.; *Timpul*, 1944. augusztus 30.
- ⁹ *Timpul*, 1944. szeptember 2.
- ¹⁰ *Timpul*, 1944. szeptember 8.
- ¹¹ *Timpul*, 1944. szeptember 6.
- ¹² ANB, MI-DAS, 19/1944–1945. f. 220–222.
- ¹³ ANB, MI-DAS, 19/1944–1945. f. 220.
- ¹⁴ ANB, MI-DAS, 19/1944–1945. f. 221.
- ¹⁵ *Fehér Könyv az 1944 őszi magyarellenes atrocitásokról.* (Gál Mária, Gajdos Balogh Attila, Imreh Ferenc). 1995, RMDSZ, 6. o.
- ¹⁶ A címben rejlő zárójeles rész nyilván utalás az 1944. szeptember 12-i román fegyverszüneti megállapodás 19. cikkelyére, amely semmisnek nyilvánította ugyan a 2. bécsi döntést, mégsem zárta le végleg a területi kérdést Magyarország és Románia között.
- ¹⁷ *Fehér Könyv...* 36–37. o.
- ¹⁸ Uo. 39. o.
- ¹⁹ Uo. 119. o.
- ²⁰ A dokumentumok más irányú – a *Dunatáji népek kutatása* szakalapítvány által támogatott – kutatásaim során kerültek elő.
- ²¹ A zászlóaljakat a IV. román hadsereghez, a 20. hadművelleti gyalogoshadosztályhoz irányította a vezérkar (ANB, MI-DAS, 19/1944–1945. f. 239.). A IV hadsereg működési területe a Szeben–Gyulafehérvár–Gyalu–Zilah–Székelyhid képzeltbeli vonaltól keletre hózódott (Șuta: i. m. 239. o.).
- ²² ANB, MI-DAS, 19/1944–1945. 239. o.
- ²³ Az első és második (már „jóval nagyobb”) zászlóalj szeptember 3-án indult útnak, a harmadik pedig másnap,

4-én {*Ardealul*, 1944. szeptember 7. IV. évf. 36. sz.). A következő, negyedik egység indulásáról a *Timpul* szeptember 11-i, az ötödik zászlóaljról a 15-i lapszám közöl részletes tudósítást. A szeptember 25-i *Ardealulban* a hatodik, míg az október 5-i *Timpulban* a 7-ik zászlóalj búcsúztatásáról olvashatunk. A létszámról közölt adatok nem egyértelműek, mégsem beszélhetünk 50 000 önkéntesről. A *Timpul* szeptember 12-én arról ír, hogy a feliratkozások első 24 órájában több mint 1000-en jelentkeztek, az *Ardealul* szeptember 15-i száma pedig közli, hogy alig 10 nap alatt több mint 2000 jelentkezőt küldtek a frontra. Az utolsó, 7-ik zászlóalj állítólag 1500 önkéntesből állt (*Ardealul*, 1944. október 8–15. IV évf. 42. sz.).

- ^{24.} Egyik vezetőjük – Corneliu Bobancu – később kijelentette: az önkéntesek 10%-a tisztességes, 80%-a gyanús elem, a maradék 10% pedig szélhámos és büntetett előéletű volt (ANB, MI-DAS, 19/1944–1945. f. 230.).
- ^{25.} Mindezt gyakran parancsnokaik tudtával, sőt vezetésével tették, mint például a 2. zászlóalj önkéntesei (ANB, MI-DAS, 19/1944–1945. f. 214.).
- ^{25.} ANB, MI-DAS, 19/1944–1945. f. 223. Korábban, 1944 augusztusában dr. Anton Ionel Mureșeanunak is szerepe volt a Iuliu Maniu és Horațiu Comaniciu vasgárdista vezér közti közeledésben, melynek eredményeként a volt vasgárdisták tömegesen léptek be a Nemzeti Parasztpártba.
- ^{27.} ANB, MI-DAS, 19/1944–1945. f. 231.
- ^{28.} *Fehér Könyv...* 90. o.
- ^{29.} Uo. 82. o. Az eddig feltárt levéltári források alapján megállapítható: Gavril Olteanu Iuliu Maniu elnevezésű önkéntes zászlóalja mintegy 600 taggal, a bukaresti hadtesttől teljesen függetlenül, 1944. szeptember elején alakult meg a brassói helyőrségen. A beiratkozásra való felhívást a *Tribuna* c. lap tette közzé. Az eskütételen a helyi román – civil és katonai – hatóságok is képviseltették magukat. A szükséges pénzt Olteanuék adományokból teremtették elő: induláskor kb. 1 300 000 lej állt rendelkezésükre, később ezenkívül még 325 000 lej is összegyűlt. Szeptember 15-én indultak útnak Sepsiszentgyörgy irányába, majd a Csíkszereda–Gyergyószentmiklós–Maroshévíz–Szászrégen útvonalat követték. Innen még tovább vonultak északi (északnyugati?) irányba. 40 községet raboltak végig és 40 magyar lakost gyilkoltak le, közülük 13-at Szárazajtán. „Egy szovjet tiszt megparancsolta”: hagyják el Észak-Erdély területét. 1944. november 15-én távoztak (ANB, MI-DAS, 19/1944–1945. f. 212., 226. és 227.). Iuliu Maniuhoz írott, 1945. augusztus 11-i levelében (ld. Radu Ciuceanu: Sumanelenegre. Dosarul operativ, 1945. IV. [A fekete százak. Hadműveleti dosszié, 1945. IV.] *Arhivele totalitarismului*, Anul III. Nr. 3/1995. 112–115. o.) Olteanu eldicsekszik, hogy 1944 őszén a román hatóságok jelenlétében több ezer juhot és kb. 3000 szarvasmarhát zsákmányolt el a székelyektől. Beismeri a gyilkosságokat, azonban nem tanúsít megbánást, cselekedeteit „felháborodásával” és hazája iránti szeretetével magyarázza. Ami további személyes sorsát illeti: az önkéntesek szétszéledését követően a hegyekben bujkál álnéven. Létrehozta a *Haiducii lui Avram Iancu* (H. A. I.) elnevezésű titkos fegyveres szervezetet, melyhez a *Fekete százak* is tartoztak. Célja: „a kommunizmus, a zsidók és a magyarok elleni harc”. Olyan Romániát akar, amely „a románoké” (Cristian Troncotă: Procesul Mișcării Naționale de Rezistență, 1946. I. [A Nemzeti Ellenállási Mozgalom pere, 1946.1.]. *Arhivele totalitarismului*, Anul III. Nr. 3/1995. 121. o.). 1946 májusában letartóztatják, a vizsgálati fogságban megmérgezi magát.
- ^{30.} *Fehér Könyv...* 67. o.
- ^{31.} Uo. 67. o.
- ^{32.} Uo. 103. o.